

LOL

Module

Duurzaam ondernemen

Inleiding

<i>Inleiding</i>	2
<i>Opbrengst</i>	4
<i>Stakeholders</i>	8
<i>Middelen</i>	10
<i>Strategie</i>	12
<i>Bijlage; Goede Doelen</i>	14

NUT Op het entreprenasium leer je duurzaam en maatschappelijk verantwoord ondernemen. Welk nut dit heeft voor jouw bedrijf lees je op pagina 3.

INTEGRER We willen op het entreprenasium geen ondernemers kweken die met hun grote auto over de weg scheuren en er voor zorgen dat alle mensen en dingen plaatsmaken voor hun. We willen entrepreneurs opleiden die ondernemen met hun hart hoofd en handen en zich met hun bedrijf inzetten voor het milieu en de mens. Hoe je je voor milieu en mens kunt inzetten ontdek je met deze module

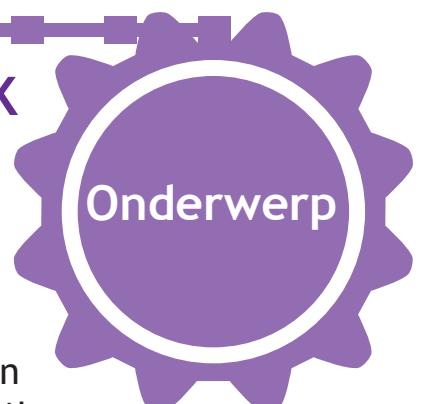
DUURZAAM & MAATSCHAPPELIJK

Bij duurzaam ondernemen heeft men het vaak over de triple P: People, Planet en Profit. Op het EP praten we over de grote M. Niet van Mac Donalds maar van duurzaMaatschappelijk. Het volgend verhaal van entrepreneur Ruud Koornstra illustreert die samenhang tussen Planet, People en Profit en het nut van duurzaam en maatschappelijk verantwoord ondernemen voor jouw bedrijf:

“De efficiëntie van de (huidige) industrie is gemiddeld niet veel meer dan één procent. -....- Om te beginnen is er het zichtbare afval: verkeersopstoppen, niet te repareren iPhones, piepschuim en plastic koffiebekertjes. Dan is er het onzichtbare afval: bodemvervuiling, broeikasgassen, radioactief afval, plastic op de bodem van de wereldzeeën. En dan is er het sociale afval waarvoor we onze ogen sluiten: armoede, criminaliteit, drugsverslaving, depressiviteit, en de manier waarop we met onze dieren, zieken en bejaarden omgaan. Wij zien sociaal en **ecologisch** verval als twee aparte verschijnselen zonder samenhang. Maar beide problemen zijn door onze manier van denken en handelen wel degelijk met elkaar verbonden.

Het bedrijfsleven als efficiënte motor van de samenleving is een illusie. Ook gemonitord naar zijn eigen maten is de industriesector buitengewoon inefficiënt. Er zit wat ons betreft een weeffout in ons economisch systeem; 98 procent van wat we gebruiken wordt verspild. De industriesector werkt nog altijd volgens dezelfde principes en gebruikt steeds meer grondstoffen om steeds minder mensen productiever te maken. Het gevolg: een gigantische verspilling van zowel hulpbronnen als mensen. -....- Onze economieën gedijen bij de gratie van **ecosystemen** en nu is de tijd om hier bij stil te staan. Door ons industrieel vermogen laten we zien waartoe de mens in staat is, maar negeren we tegelijkertijd wat de natuur voor ons doet. -....- Investeren in het milieu is niets minder dan investeren in je bedrijf.

Bron; Koornstra, Ruud, (2009) *Met een lampje de wereld redden. Wat LED je?* Nieuw Amsterdam Uitgevers. p. 49-52.

Onderwerp

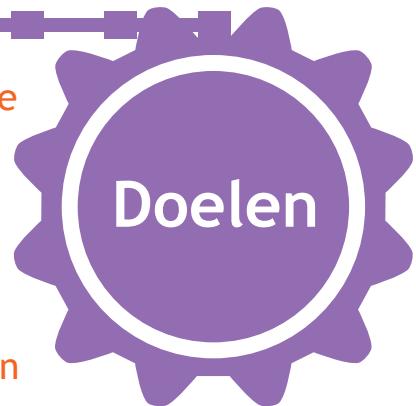
Opbrengst

DOELEN Op het entreprenasium wordt van je verwacht dat je duurzaam onderneemt. In je bedrijf en/of je projecten geef je daarom steeds aan hoe je bijdraagt aan een maatschappelijke en/of duurzame ontwikkeling, waarom je dat doet en hoe je bepaalde beproefde concepten zoals **cradle to cradle** (is een certificaat voor duurzame producten) of **Fair Trade** daarvoor inzet. De opbrengst is dat je investeert in je bedrijf door het meer duurzaam/maatschappelijk te maken en daarmee ook investeert in de toekomst.

OPLOSSINGEN In deze module pas je duurzame oplossingen voor je bedrijf en/of projecten toe. Bedenk manieren om binnen je bedrijf of projecten duurzame energiebronnen te gebruiken, te besparen op brand- of grondstoffen, milieuvriendelijke materialen toe te passen of te recyclen. Natuurlijk kun je daarbij uitleggen hoe deze oplossingen bepaalde milieuproblemen zoals de bevolkings- en welvaartsgroei, de immer toenemende vraag naar energie, grondstoffen en voedingsstoffen, het broeikaseffect, steeds stijgende prijzen, ontbossing, verwoesting, de bio-industrie of de vervuiling aanpakken.

DUURZAAM MAATSCHAPPELIJK Je omarmt het belang van een duurzaam evenwicht tussen mens en milieu. Je toont deze houding, door samen met anderen, voor dit evenwicht oplossingen aan te dragen binnen zijn bedrijf of project. Dit doe je door een van de Goede Doelen uit de bijlagen te betrekken in een project en door MVO terug te laten komen in jouw bedrijfsdoelen.

BEDRIJFSDOELEN Laat maatschappelijk verantwoord ondernemen terugkomen in jouw bedrijfsdoelen.

GOEDE DOELEN Zet je met je project of bedrijf actief in voor een goed doel. Raadpleeg de goede doelenlijst in de bijlage vanaf pagina 18.

CONCEPTEN Op pagina 6 staan concepten die verondersteld worden te kunnen als het gaat om duurzaam en maatschappelijk ondernemen. Bekijk de lijst eens door en kijk over welke concepten je nog kunt leren.

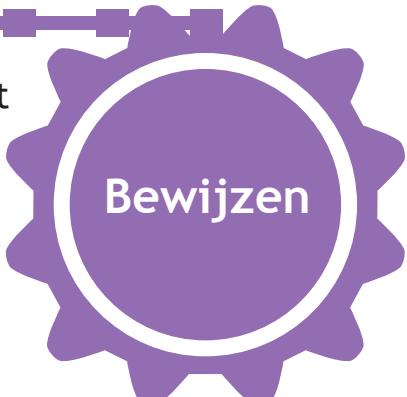

CONCEPTEN De volgende concepten dien je te beheersen; duurzaam, **maatschappelijk**, vervuiling, besparing, verwoesting, ontbossing, broeikaseffect, **recycling**, **bio-industrie**, voedingsstoffen, brandstoffen, grondstoffen, bevolkingsgroei, welvaartsgroei, fair trade, cradle to cradle, triple P, Co2 voetafdruk, innovatie, **modal split** en **ketenverantwoordelijkheid**, ecologisch, **biologisch**.

Veel van deze concepten komen terug in het vak Aardrijkskunde.

VOORBEELD Duurzaamheid begint bij jezelf. Ben jij je er bewust van wat de Co2 voetafdruk van jouw bedrijf is? Hoeveel grondstoffen worden er verspild bij jouw productie? Krijgen arbeiders die (onderdelen van) jouw product maken een eerlijk loon? Zijn de arbeidsomstandigheden veilig en gezond? Sta je bewust stil bij hoe je jezelf vervoert? Hoeveel water je verspilt door Spaflesjes te kopen in plaats van water uit de kraan te drinken? Hoeveel energie er verloren gaat in jouw bedrijf door apparatuur op stand-by te zetten? Een van de belangrijkste criteria is dat je bewust bezig bent met de duurzaamheid van jouw bedrijf. Je vervult met jouw bedrijf een voorbeeldfunctie voor de maatschappij. Laat zien welke acties je hebt ondernomen om duurzaam of maatschappelijk te ondernemen met jouw bedrijf.

GETUIGE Het goede doel dat je gekozen hebt kan optreden als getuige voor het realiseren van het leerdoel van deze module. Om aan te tonen dat je Maatschappelijk Verantwoord en Duurzaam Ondernemen hebt opgenomen in jouw bedrijfsdoel kun je jouw website gebruiken.

Bewijzen

Creatief met Kaylin!

HOME

WAAROM?

CREA-DAGEN

HET ENTREPRENASIUM

MIJN PASSIE

WAT IK WIL BEREIKEN

Mijn passie.

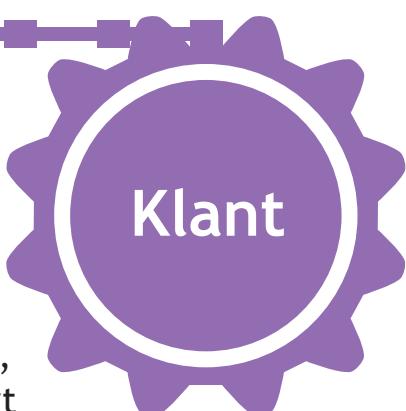
Ik vind het erg leuk om te tekenen, dansen, zingen, verhalen schrijven, dichten, ontwerpen, organiseren, ondernemen en ik vind het heel leuk om iets voor andere kinderen die het moeilijker hebben dan de meeste Kinderen te doen.

PEOPLE Als het gaat om duurzaam ondernemen dan is People een van de drie pijlers waar het om draait. Kijk eens als duurzame ondernemer naar de behoefte aan duurzaamheid bij je stakeholders. Stel jezelf de vraag; in welke mate kan jouw onderneming rekening houden met deze gewenste duurzaamheid? Hoe kunnen de stakeholders je daarin eventueel helpen? Welke inspanning kunnen jij en je stakeholders daarvoor doen?

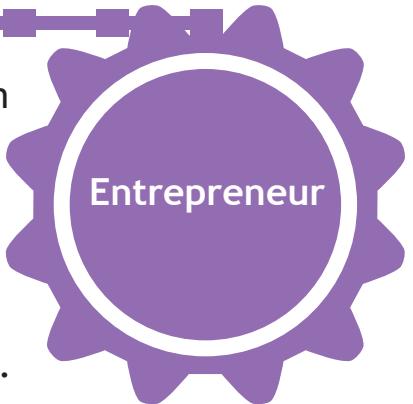
Je kunt ook in de keuze met wie je samenwerkt er op letten in hoeverre jouw partners maatschappelijk en duurzaam verantwoord ondernemen.

MARKETING Gebruik duurzaam en maatschappelijk verantwoord ondernemen in de marketingplannen. Veel bedrijven dragen bij alleen al omdat de klant daar gevoelig voor is en omdat er vraag is naar biologische, duurzame, maatschappelijke producten. Denk aan een Albert Heijn die biologische producten is gaan verkopen, of Starbucks met hun Fair Trade koffiebonen. Groen en duurzaam ziet er ook vaak nog eens innovatief en mooi uit, ook dat kan klanten aanspreken.

REPUTATIE Als je maatschappelijk/duurzaam verantwoord onderneemt investeer je ook in je reputatie. Elke stakeholder gaat graag een partnership aan met een onderneming die verantwoordelijkheid neemt. Al is dat alleen al zodat ze zelf daardoor ook weer een beetje bij kunnen dragen aan een betere wereld en zo ook weer investeren in hun eigen reputatie.

Entrepreneur

SHARE ECONOMIE We beginnen steeds meer in te zien dat we met ons koop en weggooi -economie de wereld stuk maken. Als we -met de luxe waarin wij nu leven- alles zelf willen bezitten dan hebben we per persoon 2,5 wereldbol nodig qua verbruik. We vragen meer van onze aardbol dan dat deze aankan, met verstoring van eco-systemen en drastische afname van biodiversiteit tot gevolg. We zijn dus gedwongen om anders over onze economie na te denken als we nog langer op deze aarde willen leven met de luxe die wij nu hebben. Daar ligt een rol voor jou als entrepreneur.

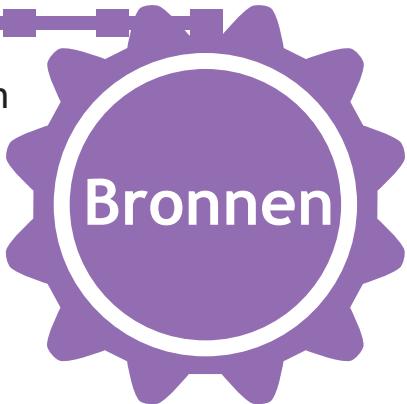
De nieuwe economie wordt de share-economie genoemd waar het niet draait om eigen bezit maar om hergebruik. In deze share economie zul je niet alles in eigen bezit hebben maar heb je wel alles tot je beschikking. Je koopt geen product, maar leent het, totdat je het niet meer nodig hebt, dan kan een ander het gebruiken. Je ziet dit soort constructies al terug bij bijvoorbeeld leasetelefoons en applicaties. Bedrijven verdienen geen geld aan het verkopen van het product maar aan de bijbehorende dienst. Je krijgt het toestel dus gratis en biedt daar een dienst bij. Door producten open te delen -ook met de concurrent- komen meer klanten in aanraking met jouw product en zullen ze eerder gebruik maken van jouw diensten. Deze nieuwe manier van denken vraagt wel van je om de angst los te laten jouw producten met anderen te delen. Daarnaast moet je er wel zeker van zijn dat je een dusdanig goede dienst biedt, dat mensen daar gebruik van zullen maken en voor willen betalen. Het is gebleken dat deze manier van ondernemen jou uiteindelijk meer gaat opleveren. Wederom investeer je dus daarmee niet alleen in het milieu maar ook in jouw bedrijf.

Middelen

INNOVATIE Om de wereldeconomie duurzaam en verantwoord te maken is innovatie nodig. Innovatie die ons helpt om op een andere manier te kunnen profiteren van alle gemakken die wij voor onszelf hebben gecreeerd terwijl we tegelijkertijd daarmee bijdragen aan een betere wereld. Als entrepreneur ben je goed in het realiseren van ideeën en innovatie. Maar vaak is een entrepreneur meer een netwerker dan een onderzoeker. Veel scholen hebben ook een Technasium. Op het Technasium zijn leerlingen bezig met projecten voor het vak Onderzoeken en Ontwerpen. Je kunt met het technasium samenwerken om innovaties te bedenken voor jouw bedrijf.

Bronnen

BEELD Als het over het milieu gaat en maatschappelijk ondernemen komen er veel lastig termen aan bod. Je kunt ook eens de volgende programma's kijken om te zien wat duurzaam en maatschappelijk ondernemen betekent:

- Innovatie entrepteneurs platform <http://tegenlicht.vpro.nl/nieuws/pioniers/Platform.html>
- Cleantech (van oa Bill Gates) <http://tegenlicht.vpro.nl/afleveringen/2011-2012/CleanTech--De--schone-toekomst.html>
- Zwerfafval <http://www.documentairenet.nl/review/toxic-garbage-island/>
- http://www.youtube.com/watch?v=Ku_aPAF30Fo
- Duurzame energie <http://www.youtube.com/watch?v=GO9PEYwmCZE>

KEURMERK ISO 26000 is een internationale richtlijn voor Maatschappelijke Verantwoordelijkheid van Organisaties (MVO). In de Nederlandse markt bekend als Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen. De richtlijn is gemaakt voor organisaties die ondersteuning willen bij het in de praktijk brengen van MVO. Vanuit de wens hun steentje bij te dragen aan duurzame ontwikkeling. Naast ISO 26000 bestaat er ook de OESO-richtlijn voor multinationale ondernemingen en de GRI-richtlijnen voor duurzaamheidsrapportages. Voor productcertificering bestaat er Cradle to Cradle. Deze keurmerken zijn met name interessant voor grotere ondernemingen. Het meest belangrijke voor jou als entrepreneur is dat je actie ondernemt om maatschappelijk verantwoord te ondernemen. Je kunt deze keurmerken bekijken om voor jezelf een actieplan op te stellen.

BEREKENENEN Berekenen van je Co2 voetafdruk: <http://www.apple.com/webapps/calculate/carbonfootprintcalculator.html>

VERVUILINGBESTRIJDING Om je bedrijf zo te organiseren dat de vervuiling afneemt, is het in ieder geval nodig te weten hoe je;

- stoffen kunt hergebruiken (recycling);
- in het ontwerp van je product of je bedrijf er rekening mee kunt houden dat materialen en grondstoffen makkelijk te scheiden zijn;
- vervuiling, of dit nu van afval, lucht, water of bodem is, in ieder geval binnen de wet- en regelgeving kunt houden, maar eigenlijk het liefst zo min mogelijk **verontreinigingen** bevat;
- hoe je de luchtkwaliteit in de bedrijfsruimten gezond kunt maken en houden;
- hoe je een geschikte locatie voor een duurzame onderneming kunt vinden;
- hoe je duurzame ingrediënten gebruikt (minder gifstoffen of plantaardig in plaats van dierlijk of biologisch)
- voldoende groen van belang is voor je medewerkers en bijdraagt aan de biodiversiteit;
- met de verschillende vormen van transport en de wijze van gebruik ervan duurzamer kunt vervoeren.

VOORBEELDEN Op het Veenlanden College hebben een aantal leerlingen met Jij de Baas sieraden gemaakt van fietsenbanden. Een ander voorbeeld is **Trashion Fashion** en **Cityfarming**. Dit zijn voorbeelden van duurzame diensten/producten. Een voorbeeld van hoe je als bedrijf nog meer kunt bijdragen aan duurzaamheid is Nike die hun toiletten doorspoeld met regenwater wat ze opvangen op hun daken van hun campus. Uiteraard is Nike een groot bedrijf, voor jouw eigen bedrijf kun je klein beginnen door kritisch te kijken naar papierverbruik, hoe je je vervoert, waar je producten inkoopt etc.

SCHOOL Het Amstelveen College heeft voor Jij de Baas er voor gekozen om de school als goed doel te kiezen. Leerlingen bedenken projecten en producten om de school beter te maken. Investeren in goed onderwijs is ook een maatschappelijk verantwoord doel.

ASPECTEN Als je duurzaam ondernemen voor je project en/of onderneming wilt organiseren dan zijn er enkele aspecten waaraan je kunt denken. Je kunt denken aan energie, stoffen, water, lucht, bodem, afval, mobiliteit en logistiek. Het gaat dan altijd om de vervuiling af te laten nemen door er minder van te gebruiken of een mindere vervuilend alternatief te gebruiken. Manieren die je trouwens ook in je prive leven kunt organiseren.

DOELEN Maatschappelijke Leerdoelen MVO People, Profit, Planet (wereld-) burgerschap,inclusie. integrititeit, duurzaamheid.

Hoofddoel Inlevingsvermogen/ Empathie

Een leerling kan een houding tonen die gericht is op het verbeteren van de rechten van leeftijdsgenoten die het minder hebben getroffen Deze verbetering kan getoond worden door uit eigen initiatief een project op te zetten, samen met anderen.

Subdoel

Wat zijn de rechten van het kind?

Stakeholders

Save the Children, Unicef, st. Japthi

Hoofddoel Leren omgaan met geld.

Een leerling kan op een rendabele manier microkrediet verstrekken voor kansarmen (geldverstrekker) Een leerling kan een kansarme helpen bij het verkrijgen van micokrediet bij een financier (bank) (adviseur)

Een leerling kan een financiering regelen voor z'n eigen project/bedrijf

Stakeholders

Day for Change

Hoofddoel Bewustzijn milieuproblemen

Een leerling erkent de vitaliteit van de aarde fundamenteel voor al het leven en strijdt daarom voor een snelle realisatie van een duurzaam evenwicht tussen mens en milieu.

Om een milieuprobleem op te lossen, maakt de leerling een campagne met een duidelijk milieudoel middels de volgende werkwijze:

- 1.onderzoek;
- 2.overleg;
- 3.actie.

Stakeholders

Greenpeace is een onafhankelijke internationale milieuorganisatie. Door geweldloze en inventieve confrontaties stellen we milieuproblemen aan de kaak en stimuleren we oplossingen voor een gezond en duurzaam evenwicht tussen mens en milieu.

Hoofddoel Harmonie in milieu en menslievendheid

De leerling streeft naar een wereld waarin de mens leeft in harmonie met de natuur middels een tweesporenbeleid. Daarin worden enerzijds de belangrijkste leefgebieden van planten en dieren beschermd. Anderzijds worden de bedreigingen aangepakt en wordt samengewerkt met burgers, overheden en bedrijven aan oplossingen voor een verantwoord & duurzaam gebruik van natuurlijke hulpbronnen.

Stakeholders

Het Wereld Natuur Fonds

Hoofddoel Inlevingsvermogen minderbedeelden

De leerling kan zich inleven in leeftijdsgenoten met een ziekte of handicap. De leerling toont dit door deze leeftijdsgenoten zinvol te betrekken in zijn projecten of bedrijf zodat leerlingen met een handicap gewoon weer even kind kunnen zijn.

Subdoel

1. Het bieden van afleiding en plezier aan kinderen met een ziekte of handicap. Maar ook aan kinderen in andere moeilijke situaties. Met als doel een bijdrage te leveren aan hun kwaliteit van leven.
2. Het geven van voorlichting over het belang van spelen.
3. Het samenwerken met en het verlenen van diensten aan andere entiteiten waarmee de stichting in een groep is verbonden.

Stakeholders

Cliniclowns

Hoofddoel bijdragen armoedebestrijding

De leerling kan duurzaam bijdragen aan armoedebestrijding. De leerling toont dit door vanuit zijn projecten of bedrijf interculturele relaties aan te gaan gebaseerd op eerlijk zaken doen. De leerling draagt substantieel bij aan het vergroten van de vraag en het aanbod van fairtrade producten in Nederland. Op die manier werken de initiatiefnemers van de campagne aan duurzame armoedebestrijding.

Subdoel

De leerling draagt meetbaar bij aan het verwerven en in stand houden van een fairtradeschool.

Stakeholders

Fair Trade. Fairtrade School is een eervolle titel die aangeeft dat een school bijzonder veel aandacht besteedt aan fairtrade. <http://www.fairtradegemeenten.nl/over-ft/wat-is-fts.html>

Hoofddoel Bewustzijn onderwijsarmoede

Wereldwijd gaan 61 miljoen kinderen in de basisschoolleeftijd niet naar school. Armoede, oorlog, handicap, discriminatie of aids maken dat onmogelijk. De leerling levert een meetbare bijdrage aan:

Subdoel

Millenniumdoelen (2 en 3 van NCDO www.NCDO.nl) en Edukans

- 1) In 2015 moeten alle kinderen in alle landen, zowel jongens als meisjes, de mogelijkheid hebben volledig basisonderwijs te doorlopen.
- 2) Wegwerken van ongelijkheid tussen jongens en meisjes in het basis en voortgezet onderwijs, bij voorkeur al te realiseren in 2005, en uiterlijk in 2015 op alle onderwijsniveaus.

Stakeholders

NCDO, Edukans

De Verenigde Naties hebben **Millenniumdoelen** gesteld die in 2015 gehaald moeten worden. Edukans werkt aan de twee millenniumdoelen van de Verenigde Naties.

Hoofddoel Bewustzijn belang vrede

De leerling draagt meetbaar bij aan het bestrijden van armoede, bevordert duurzame ontwikkeling en stimuleert interculturele dialoog (communicatie/gesprek). Op deze manier bouwt ze aan de noodzakelijke randvoorwaarden voor vrede.

Subdoel

De leerling laat meetbaar zijn/haar bijdrage aan het hoofddoel zien op het gebied van onderwijs. 'Vrede begint in de hoofden van mensen' staat in de missie van UNESCO. Dus waar kan zij nu beter beginnen dan in het onderwijs? UNESCO coördineert het VN-thema Education for all, kent een netwerk van UNESCO-scholen en vraagt aandacht voor laaggeletterdheid, duurzaamheid en intercultureel leren.

Stakeholders

Unesco de VN-organisatie voor onderwijs, wetenschap, cultuur en communicatie.

COLOFON

Publicatie van de Stichting Entreprenasium

Inhoud en vormgeving

Iris Hermens

met medewerking van

Mariëlle Janssen

Niels Breuker

Uitgave

juni 2013

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvuldigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of op enige manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted, in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, or otherwise, without the prior written permission of the publisher.

Entreprenasium ®

© Copyright Stichting Entreprenasium, 2012